

Tenir cent llibres al carrer amb la pròpia signatura no és sinònim de guanyar diners ni dóna patent per explicar coses que, d'altra manera, no es podrien dir. Aquesta idea l'exposa un periodista que, amb el darrer títol acabat de publicar, ha inscrit la seva entrada centenària en el catàleg de la Biblioteca de Catalunya. Es vol resumir així la situació a casa nostra sobre els periodistes que escriuen llibres, les motivacions que els porten a fer-ho o el perquè les editorials els ho encarreguen.

El llibre, entre els diners i la investigació

Xavier Martí

Fotos: Vicente Pruna

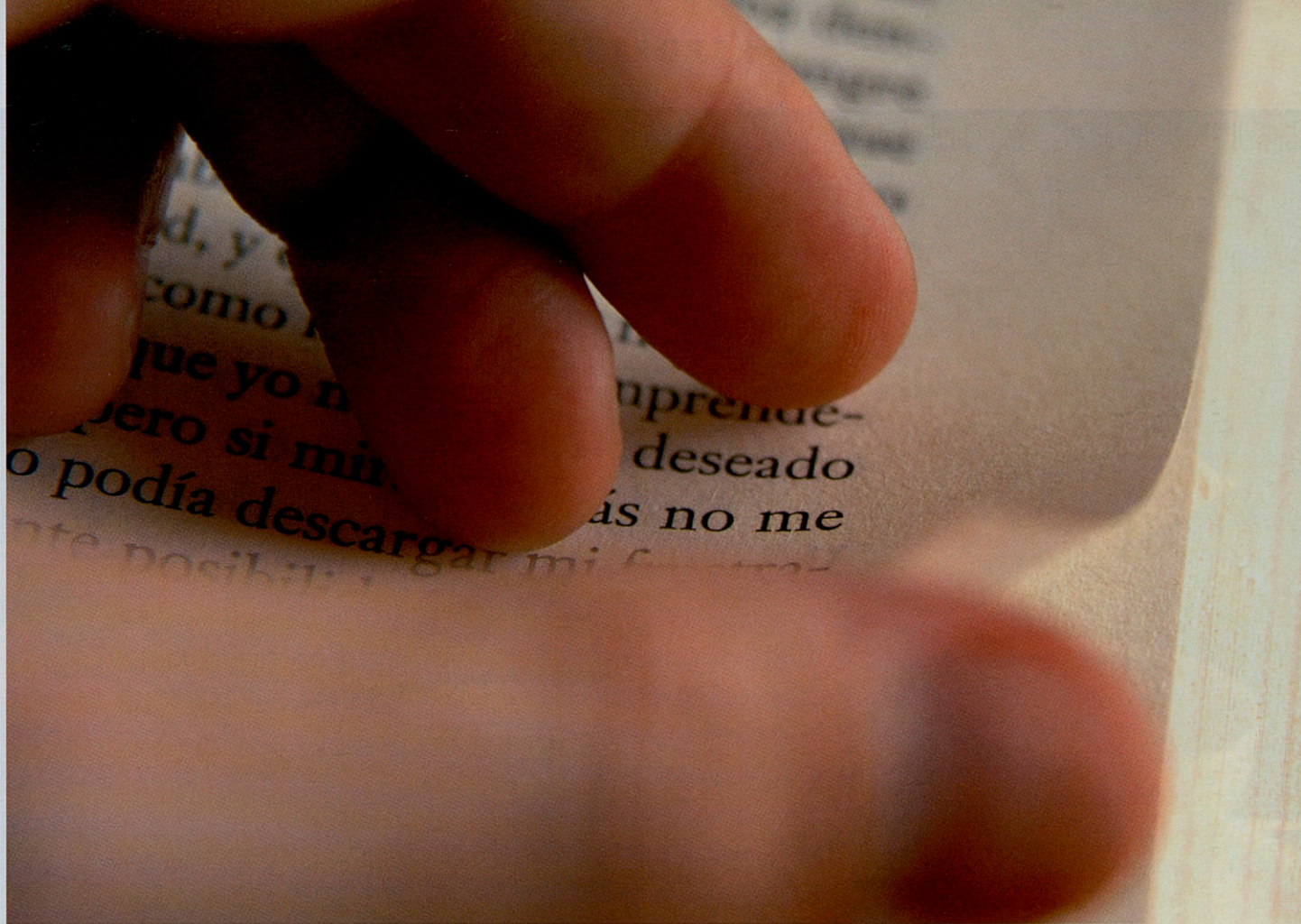
D'uns anys ençà i segons hem constatat tot comparant diverses "lístes de llibres més venuts" d'alguns mitjans, cada vegada hi apareixen més periodistes. O, dit d'una altra manera, no hi ha setmana on no n'hi hagi algun. I aquest fet coincideix, casualitat o no, en un moment en el qual alguns periodistes arriben a àrees de gestió en el sector editorial. Com s'ha dit recentment en un suplement literari, buscar autors entre els membres de la professió periodística "és una pràctica cada vegada més habitual en aquest mateix sector".

Hi ha coincidència i acord entre els diferents actors que hi intervenen: el periodista és el professional que té els recursos necessaris per afrontar el repte d'escriure un llibre. Per a molts professionals de la informació, vèncer el repte de publicar significa pujar un escaló en el marc d'unes redaccions cada vegada més anònimes, en una professió molt massificada, on el que cal és destacar. La vanitat, el somni de "convertir-se en escriptor", la certesa que només en un llibre es pot explicar allò que no es pot explicar en un altre suport o, també, el plaer d'escriure alguna cosa diferent a les que marca l'obligació, són algunes de les raons esgrimides per embrancar-s'hi. Però n'hi ha d'altres com són la vanitat, el prestigi o la fama, com aquella de la

qual parla Montaigne, en el seu assaig *De la glòria*: "creiem que engrandim el nostre nom en escampar-lo i sembrar-lo en moltes boques... però l'excés d'aquesta malaltia fa que molta gent arribi a maldar perquè els altres parlin d'ell, encara que sigui de qualsevol manera".

En pocs casos s'admet la voluntat de guanyar-s'hi la vida. "Fer diners escrivint llibres? Qui pensi així és un il·lús!", s'exclama un multiautor, premiat, reconegut i... periodista. I ho explica ben gràficament: "Fer un llibre no solament no és un complement salarial, sinó que és completament ruïnós atès el mercat català. Escriure llibres és una cosa extraordinàriament mal pagada". Els avançaments a compte dels drets d'autor (situats en un 10% del PVP) varien entre 3.000 i 6.000 euros, per regla general, per a unes tirades que volten els 2.000 exemplars. Per això, un periodista que conrea gèneres i estils diferents deixa entreveure el fons de la qüestió: "Si volgués ser ric seria especulador immobiliari o traficant. Però no és així, em vull guanyar la vida escrivint tot i saber que per guanyar 6.000 euros ho he de fer amb tant de temps que si comptés a tant l'hora no em sortiria a compte...".

I si no és pels diners, per què s'escriuen llibres? Tot hi fa en una professió on el

Per a molts periodistes la possibilitat d'escriure un llibre significa pujar un esgraó dintre d'unes redaccions cada cop més anònimes.

grau de precarietat és tan elevat. Diria que la majoria de periodistes que estan en plantilla en un mitjà s'avorreix terriblement fent les feines que fa. Als diaris cada vegada hi ha menys espai per escriure, a les ràdios s'ha reduït la informació a la notícia de minut i mig i un tall de veu, i cada vegada més es fa un periodisme de roda de premsa i d'agenda. "Per tant, una cosa va per l'altra", apunta un periodista.

Entre el reguitzell de motivacions n'hi ha que fan referència a la condició humana, entre les quals destaca la vanitat i la voluntat de sobresortir ja que es considera que publicar un llibre és una mena de passaport per aconseguir un càrrec dintre de l'estructura d'un mitjà. I també perquè "en una redacció on tothom està assegut, sense moure's ni aixecar la veu per no perdre la cadira, es recordin d'un mateix, i cridar: "sóc aquí!, que em veieu?". Per dir allò de no tan sols sóc el número que va a fer la roda de

premsa corresponent sinó que a més a més sóc capaç de fer això".

LA INVESTIGACIÓ NO TÉ LLOC...

De motivacions també n'apareixen algunes de "professionals/corporatives". En aquest sentit, l'evolució del periodisme i la manera d'exercir-lo no en són aliens ("la televisió obliga a fer

En els darrers anys, el sector editorial cada cop encarrega més llibres a periodistes

els diaris de manera diferent a com es feia abans, més gràfics i amb menys espais", es diu). I aquesta "manera diferent" es relaciona amb la manca de periodisme d'investigació en els actuals mitjans de comunicació.

Entre les persones en actiu amb les quals s'ha parlat, no hi ha coincidència a l'hora d'afirmar que "el llibre s'ha convertit en el reducte del periodisme

Perfil ideal i autopromoció

"Quan es pensa en llibres d'actualitat es pensa en periodistes", apunten els editors. "Els especialistes no saben escriure. Qui ho sap fer són els periodistes, saben construir un relat. És evident que cal l'assessorament de l'especialista corresponent, però un periodista té l'habilitat i els recursos per saber enganxar la gent i per narrar en un llenguatge senzill". Hi ha editorials que apunten un altre motiu: "Tenen promoció garantida. Quan faig un llibre d'un periodista, el primer que faig és saber la seva llista d'amics en altres mitjans i enviar-los-en un exemplar. Perquè funciona la cosa aquella de jo parlaré del teu llibre i tu del meu. I els crítics literaris, tots són escriptors!".

Un altre punt a favor de la literatura enfront el periodisme és el reconeixement social dels escriptors, més alt que els dels periodistes.

d'investigació" i que, per tant, es converteix en un dels motius que poden tenir els periodistes a l'hora d'escometre la redacció d'un llibre.

D'una banda, hi ha els que estan d'acord amb l'afirmació. Segons ells, hi ha un problema de manca d'espai dels diaris per explicar històries com Déu mana, tal i com s'entén un reportatge. D'una altra banda, hi ha els que diuen que un reportatge s'ha convertit, en una notícia allargada ('i sobretot que tingui moltes cites') i la manca de recursos dels mitjans, que impedeix destinar algú a investigar un tema determinat. Fins i tot, "per la llibertat creativa i d'expressió que tens a l'hora de fer un llibre. Escrivint-lo pots dir coses que en molts diaris no hauries pogut dir", coincideixen diversos autors.

Hi ha acord amb aquella formulació inicial "perquè als diaris cada vegada és més difícil fer investigació. Ara es fa en llibres, en cinema i en televisió. Quant als diaris, s'han trobat amb la porta absolutament tancada per l'estructura de propietat actual" tot i que cada vegada més es troben editorials, mitjans de premsa i distribuïdors cinematogràfics en la mateixa propietat. Amb tot, "vés a saber si a algun d'aquests grups multimèdia no els interessarà que un determinat tema no es publiqui en el diari i, en canvi, la lògica del llibre ho permeti fer en aquest format", apunta un dels periodistes consultats.

Però també hi ha els que no ho veuen així. "No crec que el llibre s'estigui convertint en una plataforma substi-

tutòria del periodisme d'investigació. En alguna mesura se'n continua fent d'excel·lent i el llibre manté una vida paral·lela. Un no va en detriment de l'altre. No crec que el llibre sigui un refugi per als rebutjats d'altres mitjans de comunicació", assegura Xavier Fabrés. En aquest sentit, hi ha autors que consideren que en els seus llibres fan un periodisme que, d'altra manera, no podrien fer en no tenir tribuna periodística. Fins i tot hi ha qui afirma que "si em pogués dedicar a publicar aquests reportatges en un diari, portant una vida de periodista normal, segurament no escriuria els llibres que escric".

En aquesta qüestió del periodisme d'investigació, Joan Barril apunta que "aquesta és una etiqueta que en algun

moment algú es va posar, amb bona fe i sense que respongués a una actitud farsant, però que és pràcticament impossible de fer perquè es tracta de trobar la veritat en gent que es nega a reconèixer-la". I aquesta gent o institució és la que es dota de mecanismes per tal que la veritat no es reconegui: "En un moment en què hi ha una enorme inflexió laboral de periodistes i que els mitjans de comunicació no

Alguns periodistes veuen els llibres com espai on practicar el periodisme d'investigació que no té lloc als diaris

poden assumir i integrar, bona part de la professió s'ha hagut de buscar la vida a l'altra banda". Però, quina és aquesta "altra banda"? El mateix Barril ens dóna la resposta: "Precisament, negar la veritat que altres periodistes intenten esbrinar: els gabinets de premsa, que algunes vegades ajuden i altres ajuden a caure. La investigació és cada vegada més difícil, i arriba, i es fa, però als nivells més febles, és a dir, d'aquells que no disposen de gabinets de premsa."

El prestigi de la literatura provoca que en molts casos el "periodista-escriptor" passi a ser "escriptor-periodista"

És veritat: encara queden *muckrakers*, aquells que graten en les escombraries, com es va definir fa algunes dècades a qui practicava periodisme d'investigació.

En aquest sentit, Manuel Leguineche deia fa poc que aquest tipus de periodisme no ha passat "i continua donant disgustos als generals, als patrons de les grans empreses i als alts funcionaris". Però, "per accedir amb èxit a aquest tipus de periodisme cal, entre altres coses, temps, persistència i

diners". I encara afegia que avui ja no s'utilitzen els diaris sinó "altres vies, com ara el llibre reportatge amb revelacions d'un polític present (en una guerra o en uns fets), documentals d'autor, Michel Moore, etc."

"Periodisme d'investigació, sí" versus "periodisme d'investigació, no" també es presenta, en la pràctica diària i per a molts periodistes en exercici, com una qüestió de termes, lingüística, segons opina Rafael Vallbona: "Reportatge ve de la paraula anglesa *rapport*, que vol dir recerca, que és inherent a qualsevol ciència social. Però l'important no

és si es fa periodisme d'investigació o no, sinó una cosa que està per damunt del concepte: què vull dir, per què ho vull dir i com ho dic. Es tracta d'enquadrar una hipòtesi, argumentar-la i establir-ne conclusions. I això no sempre es troba en allò que es publica en els diaris. Per tant, només queden els llibres, que contenen reportatges llargs". O, fins i tot, "en els llibres crec que hi ha més periodisme de 'seguiment' que d'investigació". En qualsevol cas, i posant-nos optimistes, tot citant de nou Leguineche, "els periodistes honestos continuen aspirant a ser testimonis de primera fila dels esdeveniments per denunciar els abusos i les mentides dels poderosos".

...PERÒ EL PRESTIGI, SÍ

A la societat actual hi ha un consens generalitzat sobre l'escàs "prestigi" del qual gaudeix la feina de periodista, en contraposició a la d'escriptor. És per això que alguns veuen en el fet de publicar un o diversos llibres l'espai on reconquerir un reconeixement social que, d'altra manera, no l'obtindrien. I és en aquests casos on el "periodista-escriptor" va passant, a còpia de

"Negres", sí; lectors, no

Es parteix de la base que no és "negre" aquella persona el nom de la qual i el de l'autor d'un llibre figuren a la portada o a la portadeta de forma equiparada. Però sí que ho seria si qui ha realitzat "tècnicament" el llibre figura en un cos de lletra inferior a qui figura com a autor o, senzillament, no hi figura el seu nom. Força periodistes admeten haver estat "negres". "És un gènere de llibres que ningú sap que jo hagi escrit. En un moment donat convergeixen un editor i una persona que vol explicar coses seves o de la seva empresa i et demanen els teus serveis. Està ben pagat i ja està!. "Negre" és sinònim de llibre d'encàrrec. És una pràctica purament alimentària", afirma Rafael Vallbona. N'hi ha que, després d'admetre haver fet aquesta pràctica, diuen que "la trobo tan respectable com qualsevol altra. El "negre" el que fa és contribuir, d'alguna manera, a una fantasmada: a fer creure a la gent que una cosa l'ha escrit la persona que diu que ho ha fet", assegura la Carme Escalles.

Des del món editorial es mostren dues opinions majoritàries. Una l'expressa Isabel Martí: "Queda bé dir que has fet de 'negre', et reconeix un estatus que altrament no el gaudiries". I, la segona, Jordi Farrés: "Els periodistes són força utilitzats per les editorials per ajudar una altra persona a escriure. Ara bé, no és just encara que es faci, que la persona que fa la feina no apareixi".

Mediàtics, encara

Llibre mediàtic (“definicions” i afirmacions recollides amb motiu de la diada de Sant Jordi d'enguany): 1. Producte ràpid i de consum. 2. Llibre oportunista fet per gent que no viu de la literatura. 3. Hi ha literatura i llibres mediàtics. 4. Fins i tot en llibres mediàtics n'hi ha de bons i de dolents. 5. Llibre sorgit d'espais de ràdio o de televisió amb èxit i no signat per escriptors (però sí ho poden fer periodistes) professionals.

Mentre una gran part de la professió els arracona públicament i els enveja secretament, els compradors, normalment, s'hi aboquen. “Què és el prestigi? Arribar a molta gent, interessar el lector, trobar la bellesa que es pot cercar en un text?”, es pregunta un filòsof acostumat a col·laborar en diversos mitjans. I ell mateix respon: “Potser el que cal és, només, trobar gent que llegeixi. Com hi arribi, no és gens important! I si per acostar el producte ha d'anar signat, i presumiblement fet, per un autor que surt a la televisió, no té cap importància”. O sí.

La polèmica generada ha pres tal volada que, en aquesta diada dedicada a l'exaltació llibresca, el gremi de llibreters ha optat per oferir tres llistes de “més venuts”. La innovació ha estat que una de les llistes fos la de “mediàtics”. Hi ha força coincidència, a més, que en moltes ocasions aquest llibres compten amb la “col·laboració” de persones (normalment guionistes) que no hi apareixen com a autors.

En totes les èpoques hi ha hagut grans periodistes que també han estat escriptors.

llibres, a “escriptor-periodista”. El periodista que es converteix en escriptor o l'escriptor que fa de periodista perquè escriu en diaris és un debat tan vell com la mateixa història de la premsa. Émile Zola, Edgar Allan Poe, Charles Dickens, Mariano José de Larra, Josep M. de Sagarra, Josep Pla,

Es tracta de reconeixement social. Segons Rafael Vallbona, “ser escriptor prestigia, publicar reportatges, no”

Néstor Luján, Montserrat Roig, Manuel Vázquez Montalbán o, fins i tot, Josep M. Huertas Claveria són alguns dels noms que es passen per una corda que les modes, interessos o voluntats no sempre coincidents, balanceja constantment en el gran cercle de l'escriptura.

Segons l'escriptor irlandès John Banville, “l'escriptura sempre ha estat

una feina de témer, suar i gemegar cercant el lloc exacte on situar la paraula justa”. Deu ser per això que hi ha qui afirma que “continuo constant amb enorme decepció que el mateix periodista que fa un llibre viu encara ancorat en la diferència entre periodista i escriptor. Jo no crec que

periodista sigui una cosa i escriptor una altra, tot és la mateixa cosa. En tot cas, la diferència està en un text ben escrit i un text escrit amb el cul,

que n'hi ha molts”.

Però hi ha autors, com Xavier Fabrés, que sí que veuen aquesta diferència: “Un periodista passa a ser 'escriptor' quan publica un llibre. Al periodista que publica llibres també se li pot dir escriptor. La discussió és semàntica. Per a mi un escriptor és aquell que escriu un llibre: Un text que té deu pàgines és un reportatge, si en té cent,

PERIODISME I COMUNICACIÓ

Programa de cursos de desenvolupament professional
 Barcelona, 2 - 20 de juliol del 2007

1. Periodisme de moda

Direcció: Marta Camps, Inma Sebastía i Inma Urrea

2. Noves eines i tendències de publicació digital: *tagging*, *weblogs*, *podcasts* i *videoblogs*

Direcció: Eva Domínguez

3. Realització, selecció i edició fotogràfica en premsa i en el món editorial

Direcció: Paco Elvira

4. Com trobar bones idees i fer-ne grans reportatges

Direcció: Llúcia Oliva i Manuel Raya

5. El periodista davant la càmera

Direcció: Eduard Boet i Jaume Vilalta

6. Nous formats per al *prime time*: entre el documental i l'entreteniment

Direcció: Miquel Garcia

7. Videoperiodisme (ENG)

Direcció: Joan González

8. El documental: de la idea a la pantalla

Direcció: Joan González

9. Tècniques de creativitat per inventar històries

Direcció: Matilde Obradors

10. La veu als mitjans audiovisuals: locució en ràdio i TV

Direcció: Carles Pérez

11. La producció executiva audiovisual

Direcció: Anna Marqués

12. Aprendre a dialogar

Direcció: Piti Español

13. Gabinet de comunicació a l'administració pública

Direcció: Joan Francesc Cánovas

14. Organització d'actes d'empresa

Direcció: Raimond Torrents

15. Tècniques d'informació i comunicació empresarial

Direcció: Josep Maria Casasús

16. Comunicació i difusió cultural

Direcció: Lluís Codina i Ricard Monistrol

17. Publicacions d'empresa

Direcció: Dardo Gómez i Karma Peiró

18. Màrqueting personal

Direcció: Neus Arqués

19. Innovar serveis de comunicació per internet

Direcció: Jordi Graells

20. Formació de portaveus

Direcció: Josep Maria Palau i Mònika Jiménez

21. Escriure per a la web

Direcció: Neus Arqués

Coordinació acadèmica: Carles Singla

Els cursos tenen format intensiu i una durada mitjana d'una setmana.

www.idec.upf.edu/cpc1

Per informar-te'n i inscriure't

www.idec.upf.edu · info@idec.upf.edu

Tel. 93 542 18 50 · Balmes 132, Barcelona

és un llibre". I també hi ha qui contemporitza: "Un periodista es defineix per ser-ho. El ser una cosa o altra depèn d'un mateix".

En el fons, però, el que hi ha latent és una cosa tan etèria, però també tan important, com és el prestigi social, el palpit de ser reconegut. Sense entrar en les causes, una bé podria ser que històricament el llibre té una voluntat de permanència i una accessibilitat més fàcil que les hemeroteques. I s'al·ludeix també a la història per dir que potser l'escriptor té un prestigi davant del periodista "perquè, com que la literatura té una història molt més llarga, ha tingut molts més mites i mitificadors que no pas el periodisme, que és més recent."

En qualsevol cas, una opinió força estesa és que "la perversitat no és l'ordre de les coses sinó en mantenir aquesta frontera". Els mateixos periodistes diem "aquesta obra és d'aquell periodista que fa novel·les". Si l'autor treballés en una entitat d'estalvi i fes novel·les a la tarda ningú diria "aquest llibre és d'aquell administratiu que fa llibres". Dirien "és d'aquell escriptor". Aquest fet "denota una perversitat voluntària. En realitat, sempre hi ha hagut molt de recel i certa enveja mútua, per diversos motius. Ser escriptor prestigia, publicar reportatges, no. És un fenomen històric". De nou, Rafael Vallbona dixit.

[En el marc d'un treball més ampli i en una primera onada d'opinions, per a aquest reportatge s'ha parlat amb Albert Balanzà, Joan Barril, Elisabeth Bonshoms, Carme Escales, Jaume Fabre, Xavier Fabrés, Xavier Moret, Joaquim Roglan, Arturo San Agustín, Rafael Vallbona i, entre altres responsables editorials, Jordi Ferré, Jorge Herralde, Anik Lapointe, Isabel Martí i Fèlix Riera].